

UNIVERSAL
LIBRARY

OU_232056

UNIVERSAL
LIBRARY

دیوان حمید

بیت

مختے از قصاید و غزل و مثنویہائے مولوی حمید الدین صاحب

بی۔ اے۔ پروفیسر مدرسہ الاسلام کراچی سندھ کہ جس نے

برادرشان حافظ رشید الدین فراہم آمد و پیرایہ

ترتیب یافت

باہتمام محمد ابراہیم خان اکبر آبادی

مطبع مسیحی حیدرآباد دکن

دیوان حمید

حمید

مختے از قصاید و غزل و مثنویہائے مولوی حمید الدین

بی۔ اے۔ پروفیسر مدرسہ الاسلام کراچی سندھ کہ جس سہی

برادرشان حافظ رشید الدین فراہم آمد و پیرایہ

ترتیب یافت

باہتمام محمد ابراہیم خان اکبر آبادی

در مطبعہ سیدی محمد اکبر کراچی طبع شد

۱۹۰۳ء

اول مرتبہ

۵۵۰ جلد

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

سپاس بزدان

اے فروزنده ستاره و مہر
باچنین کار گاہ سپا بیج
کہ خرد گرد او کشد پرگار
چرخ چون نقطہ نہ نیست نہ ہست
نیستش ہم کنی بیک انگشت
نیک دید ہر دو پروریدہ تست
باز گشت ہمہ بسوے تو باز
ہم تو آغاز و ہم توئی پایان

اے فرازندہ بلند سپہر
آندر نیندہ جہان از مسیح
پہن ترزان کشادہ بازار
در محیطے کہ کلک صنع تو بست
دو جہان را گرفته در یک مشت
ہر چہ جز تست آفریدہ تست
اے ہمہ از تو یافتہ آغاز
ہم تو پیدا و ہم توئی پنهان

بر تو هستی راستین شد راست	هر چه جزت نیست هست نمانت
بر کجا گردنی برشته تست	بر سر هر یک نوشته تست
پاک ز بودگی چون چسگون	ای ز گنجائی حسد بیرون
راه خود بسته دید از پس و پیش	چون سویت رفت عقل دور اندیش
کایه چنین لب بدان نمی ارزد	نام تو خوانم و دلم لرزد
باد در دست خاک در دم	تا که باشم که با تو در سخنم
وے ز بویتو خاکها گلشن	اے زردی تو خا بنهاروشن
انیت کاندر میان جان هستی	گر چه دور از جهانیان هستی
تا گس هم رسیده آوازت	گر چه پاکان نخوانده یک رازت
از همه دل رهی است تادل تو	گر چه یک کس ندیده منزل تو
یاد تو شمع کلبه درویش	نام تو هر هم است بر دل ریش

در سال ۱۲۹۶ هجری

تبع قصیدہ خاقانی شروانی علیہ الرحمۃ گفتہ شد

خارا گلندبہ پیرهن از جوهر آئینہ

بے جلوہ رخ تو بود مضطرب آئینہ

<p>فرماے تا بیاورد از خا و آئینہ چشم سپید یافت بدین کیف آئینہ چشم بود ز آئینہ بہتر بہر آئینہ در خورد حسن تو بنود دیگر آئینت تا میشود برابر تو اکثر آئینہ</p>	<p>گیسوی ہچو شب تو بیارے و ہم صبح کستار دیدہ است بر تو لاجرم آئینہ و گذار و بیار دو دیدہ ام ہم روے تست آئینہ ہم عکس خود توئی در بزم انس خویش ہر جا کے دادہ</p>
	<p>کی باضمی شاہ شود ہمسر آفتاب کی روے ہچو ماہ ترا ہمسر آئینہ</p>
<p>شاہ ہنشتی کہ رایش را چاکر آئینہ کش مثل در جہان بنود جزو آئینہ جمشید ساغر است وہم اسکندر آئینہ نی چون سکندر است ترا در خورد آئینہ ساغر ہی ز ماہ کند و ز خورد آئینہ چون سپکری کہ باشد پنهان در آئینہ بگرفت آن چنارہ کہ ز خاک تر آئینہ خضم ترا یرون فگند سپکرا آئینہ</p>	<p>شاہی کہ آستانش را سجدہ بر فلک سلطان دین خلیفہ و عبد الحمید خان کیوان علم ستارہ چشم آسمان سریر نی نی ترانہ ساغر جمشید و خورد است تو آن شہنشتی کہ ز بھرتور روزگار پیدا است چہرہ ظفر از تیغ تیز تو چشم جہان ز خاک در شاہ نور وضو زان رو کہ کینہ خواہ تو مردود عالمت</p>

بیند چو دروغ غنجر آتش نشان تو
 ریزد چو آئینه مره از دید ما دروغ
 باشد غراب چتر ترا بیصنه ماه و مهر
 هم جام گوهرین ترا جرعه نوش مهر
 اس آفتاب راے ترا ذره آفتاب
 ذکر تو در گرفته جهان را بششجهت
 در مدح تو که طوطی نطقم شکر نشانند
 هر چند پیکر سخن من بسادگی
 از گوهر مدح تو زیور گرفته است
 شد ضامن دو کار سپهر دستاره اش
 خواند دعا پے تو مند پوشش آسمان
 رخشانی است تا صفتی اندر آفتاب
 باد از رخت چو آئینه حیران مر آفتاب

چون بشنود نهیب تو در عسکر آئینه
 چون آبگیر دروغ کشد در بر آئینه
 باشد همای راے ترا شهر پیر آئینه
 هم از صفائے خاطر تاجری خور آئینه
 وی حیدر ضمیر ترا قنبر آئینه
 فکر تو رفته زان سوی بهفت اخضر آئینه
 می داشت از ضمیر تو اسے داور آئینه
 آئینه است و ساد بود بهت آئینه
 چون گیرد از جمال بستان زیور آئینه
 تا آن یکے بود نمود دیگر آئینه
 گیر دستاره پیش تو چون چاکر آئینه
 حیرانی است تا هسنری اندر آئینه
 چون آفتاب پیش تو رخشان مر آئینه

۱۲۹۸ هجری

شعله در سینه و چون دو در پریشان بون

تا بکنه زلف ترا سلسله جنبان بون

<p>تیر بشکستن و در کندن پریکان بودن دیده بر روی تو وا کردن و حیران بودن دیده را دوخته بر نادک هرگان بودن</p>	<p>ترک من در بدت دل ز که آموخته خواهم آن دم که نهند آئینه پیش نفسم بغلط بازی چشم تو مرا سود نکرد</p>
	<p>زان بجز نایب شستم که خوش افتاد ترا مست و میخوره در آن خوش گلستان</p>
<p>زانکه بر امروز در اندیشه فردا گذشت روزگار خوش دلی اینجو حبه پیش ز ما گذشت چونکه تنها آمد و هم بایستش تنها گذشت</p>	<p>ز اتمام کار عمر صرف بیکاری شد است ما تو از بهر درد و درنج و افسوس آیدیم دل بیاران سپنجی کی نهد دانشوری</p>
<p>۳۹۸ هـ</p>	
<p>بگارش اگر هر هست و کشادی هست نشسته هرزه با مید با دای هست نگفته اند که هر بسته را کشادی هست زو استان سلیمان گذر که بادی هست که شاه را بهمین همت و اعتمادی هست بترک مست چه گوید که روز وادی هست</p>	<p>ز زلفت او زرد دل که خوش سوادی هست ز داغ پرده کشم زانکه دل درین شب تار ز کار بسته خود غنچه تنگدل چو شست ز حرف شوق کلیم آتشی بجایم زن خراج دین و دلم روسه او بزلت سپرد کشد ز چشم تو بیدار و خامش است حمید</p>

نگار من نفسی بلف گلستان دریاب
 ترازه سنجی مرعنان بوستان بشنو
 بدست ناز سرگز گس جوان برکش
 کیے بچاک ریبان گل تنگا ہی کن
 شمارشہ ترخار رہی توان برگیر
 نخست گرمی ہنگامہ بہاران بین
 حمید گرم ز خود آستین نشان برخیز

بر آچہ سبزہ و گل می دہد نشان دریاب
 جگر خراش فغانائے دوستان دریاب
 خمار بادہ گساران سرگران دریاب
 شکاف سینہ یاران خستہ جان دریاب
 فزونی خلش جان ناتوان دریاب
 سپس فسر دگی موسم خزان دریاب
 ہنوز دور نرفت ست کاروان دریاب

تتبع نظیری نیشاپوری علیہ الرحمۃ گفتہ شد

۱۲ ستمبر ۱۸۸۳ء

چو از دلم بدش صدرہ نہان بازست
 بشوق تیر تو ہر زخم ادہان بازست
 کہ ام زہر بود باخندنگ غسزہ تو
 تو غم فرستی و من خریدہ ام جان تو غم
 سپیدہ می دمد و چشم اختران بستند

چہ غم لوزیکہ بداندیش رازبان بازست
 چو میزبان کہ درشس بہر میہان بازست
 کہ زخم را بشکر خندہ صد وہان بازست
 کہ در میانہ ماراہ ارمنان بازست
 مراہمان بہ بہت چشم خونفشان بازست

<p>ز گرد راه تو کی سرمه شود روزی هزار خمکه خون جگر زیان کردم</p>	<p>چه دیدم با که سر راه کاروان بازست دهان دیده به خمیازه، همچنان بازست</p>
<p>مگر حمید پایش نشاند جان امروز کز ابروان کرده تیغش از میا بازست</p>	
<p>به نور خویش خدایا فرزند جان مرا ز مهر و موه چه نهی داغ آسمان مرا چو آشکارم را خاک ناتوان کردی بخون لعل و گهر دامنم چه آلائی همان برشته مهر تو باد پیوندم چراغ خویش فراره من فرزند آشتیب</p>	<p>چراغ طور کین شمع استخوان مرا که آفتاب زخت بس بود جهان مرا فروغ و نیروی خود سازده نهان مرا تو از جمند کین چشم خون نشان مرا چو روزگار منور ریزد استخوان مرا که شوق در سر کویت کشد رعنان مرا</p>
<p>مرادلی است که هر گوشه صنم کرده میت تو فر کعبه بد خانه بتان مرا</p>	
<p>گر ز گس مست تو بگفت جام بر آید آن غمزه بے باک چه کردی تو که امروز جان در رهت از تلخی آغاز فرو ماند</p>	<p>از صومعه بس خون دل آشام بر آید تیرت ز کمانخانه با برام بر آید آن زهره که دارد که آنخام بر آید</p>

بنود زین دوزخ من حسام برآید

ازان سینه هر شعله شگافم که بی پنجم

ساده فارسی بر غزل حافظ علیہ الرحمۃ

(۱۲ - ۱۹)

۲۲ جون ۱۸۸۵ء

تا بشتوی ز مرغ نواها سے پہلوی

تا چشم را نوا دہی و مغز را نوی

خاک افگند سپر بدھیم خسروی

تا در جهان نہ شنیفته رنگ پوشوی

دنبال اہرن چو گرنستی دمیدوی

باشد چراغ راہ منش بہر کجروی

آگاہ نیست آنکہ ز آئین رہروی

در بادد خواجہ بہان بہ کہ لغوی

بر خیز باز بین کہ گلستان برنگ بوست

نرگس از ان بناز کم آمد کہ از فریب

مہمان چند ہفتہ بود رنگ بوی باغ

ترسم کہ جان دہی تو دین دشت پر فریب

اے تیرہ دل سیکہ گل ولالہ بہر او

گیرد سبک سہری کم شوریدہ رہروان

گفتار حافظ ارچہ روان تازہ میکند

ہم گفتہ حمید دہد ہوش را نوی

۲۲-جون ۱۸۸۵ء

افسوس نگریم و بر دل و جان میسیم ما با آتش درون و فروغ و میسم ما هم پیر خودیم و هم از خودیم ما بر خاستی و انجن بر همیم ما زین پیش خود چو گرد سر پرچیم ما اندیشه خودیم و خشم اندر خمیم ما	آتش فروز جان و دل خرمیم ما گرتیره و فسرده دلی سوئی ماشتاب زین هرزه رهروی بکشاکش فتاده ایم جان بود از رخ تو یکه زرم رنگ بوی گرد از نهاد ما چه بر آرد سپاه تو آشوب رستمیز دل در همیم ما
--	--

سوم رمضان ۱۳۰۱ هجری گفته شد در یک ساعت یا کمتر از آن

۱۷- جون ۱۸۸۵ء

کشمی ناله خدا آسمان نگهب دارد نوا که گرم اگر زبان نگهب دارد زگریر گرمزه خون فشان نگهب دارد که داد خسر و نوشین روان نگهب دارد که رنگ رو گل دارغوان نگهب دارد به تیره روز بگو تا زبان نگهب دارد	بسینه چند کسی این فشان نگهب دارد کشد زهر بن مویم زبانه آتش دل و دم بچشم نویسد برات لخت جگر کسی که خسر و نوشین لبان بود شاید ز رخ تو پرده بکش پس بوبهار بگویی چرخ پیش رخت لاف روشنی هیزند
--	---

<p>که شاه خود بگدایان نهان نگه دارد خدا فروغ دل رهروان نگهبان دارد اگر نه شیشه کس در میان نگهبان دارد</p>	<p>بروز بارو گیتی خوشم ز بے برگی چراغ راه چه اندیشه گرزومسیرد ز چارسو فگنی سنگ و خرد و میگیری</p>
<p>خوشا حمید ز بے میگسار پنهانی خدایش از نگه بدگمان نگهبان دارد</p>	
<p>۲۲- جون ۱۸۸۵ء</p>	
<p>باد خزان رسید بیازدی بهمنی از تند بادوی که گرفت تو سنی وز سر برون نهاده همه مانی و منی خواری نگر که لابه کند از من و تنی تا خویش را بدام فریبش نینگنی</p>	<p>بنیاد نو بهار همانا بر افگند افتاده بین بروی زمین بر هوار گل تر گسلی همی نهد سر شوریده بر زمین بر خاک سوخت که مالد همی زبان اینست کار نامه نیرنگی سپهر</p>
<p>۲۰ جون ۱۸۸۵ء</p>	
<p>نه روز گرم نه شبهای دل سیه دانست فروغ چشمه خورشید گرده دانست چراغ دیر رخ نامه سیه دانست</p>	<p>یکشور تو هر آن رهروی که ره دانست بروے هر که چراغ ره تو روی کشتاد برمبستی که بنجاک تو دیده روشن کرد</p>

کسیکے یافتہ کیخسروی درویشی	شکیب را کمر و ہوش را کلاہ دانست
چو مرغ زفر منہ و نالہ را بہم آمیخت	کسیکے فرخی زاری پگہ دانست
ز بے کرشمہ کہ ہنگامہائے رستاخیز	فسون یکدم و آشوب یکنگہ دانست
مرا ببادگی شبنم ست رشک بسے	اکہ سوے گل شد و بالین خواہگہ دانست

یکم رمضان ۱۳۱۵ھ در یک روز گفتہ شد

۱۵-جون

چرخ تاجت داخت انگیزد	جادو بہائے بے مرا انگیزد
زان فروشتہ پردہائے فریب	کز پس پردہ پیکر انگیزد
آتشین گوی چون سپیدہ دود	از گریبان حسا اور انگیزد
شاگدہ زاتشے کہ گرد کن	یکجہاں دود ووا حسا گر انگیزد
گرچہ شامش چو تیرہ دریائے	کوہے کوہ پیکر انگیزد
باد روشن چراغ بادہ من	کافقائے بے زساغ انگیزد
آتشین بادہ کہ تابش آن	دود از مغز انست انگیزد
آب گردندہ کہ پر تو آن	گرد از چشمہ خور انگیزد

کشتی بادہ چون کند جنبش
 گہم در ترانہ آ لاید
 دلبر بادہ چون بمن آویخت
 تا کند بے بگردم فگند
 آنچنان تنگ در برم آید
 بر زخم گاہ برگ لاله خند
 سخن از بیم چرخ پوشیدم
 زیر لب داستان زدم کاواز
 بی چہ ترسم ازین کہن اژدر
 با تو گویم کنون بیاتک بخت
 ہوش من بادہ ایست کان ہر دم
 دانشم دلبریت کان بدلم
 خود ندانی کہ آن دلم بتو د
 منکہ ترسندہ از گناہ خودم
 نگہ ترس بقلم خپ و راست

درواز سینه لنگہ انگیزد
 کہ دلم سوئے دلبر انگیزد
 شرم را از میان بر انگیزد
 از دو گیسوئے چنبر انگیزد
 کہ نمود دو پیکر انگیزد
 از لہم گاہ شکر انگیزد
 تانہ رشک شکر انگیزد
 ناگہ این خفتہ اژدر انگیزد
 کو بخش سداگر سر انگیزد
 چرخ کو گرد کین بزنگیزد
 در سرم شور دیگر انگیزد
 آرزو ہائے بے مر انگیزد
 کہ می دو دلبرش بر انگیزد
 کہ چہا خشم داور انگیزد
 تا گناہم چہ کیفز انگیزد

<p> ابری ازو امن ترا نگین زد گرد بادی ز بس ترا نگین زد سرم تا چه در سر ترا نگین زد کش به دم فزون ترا نگین زد تا بخون برادر انگین زد کینه در حبان چاکرا نگین زد از دل سنگ خنجر انگین زد جنگ اورنگ و افسر انگین زد که نمودی نه در خور انگین زد گردشی نو در اختر انگین زد تا غریبے ز خاور انگین زد گرد از کاخ ششدر انگین زد چرخ تا چند اختر انگین زد </p>	<p> آنت شرمندگی که گریه من اینست شوریدگی که جنبش من چون از شوریدگی نیاساید آگم خود چرخ و آتشولیش گاه ساز و دل برادر گرم گاه بجز رکلاه دارانے تا سر آشتی زند برنگ تا رسد خاک و خون با فسر ما دل من خون شد از فریب سپهر پس بخواهم که ایندی فرمان تا بهم برزند ستاره و مهر خشت روز و شب افکند بیرون چند اختر کند شببازی </p>
--	---

یکم رمضان ۱۳۰۱ھ

بزم ساغر ما پر کن و بهمانه مجوسے

برائے مستی با بادہ مغانہ مجوسے

بہل کہ نالہ مرغان بوستان شنوم
 نوکل مجوسے کہ ہم خار او دلاو نیراست
 ز دیدہ پردہ فلک دوست در برابر تست

پی نوارش من بر ربط و چغانہ مجوسے
 چو دام نیر چینین دلکش است دانه مجوسے
 تو ہرزہ چشم فرو بستہ خانہ خانہ مجوسے

گر بمی خانہ از خوبی نسر جام بریم
 گر چہ دانیم کہ آغاز رہش جان ببرد
 این تن زار کہ بر بستہ خارست زبون
 چند در کشور بیگاہ جگر خون کردن
 چاک خواہیم زدن جامہ پرہیز کہ ما
 باز در دیر معان بادہ بچوش آمدہ است

خار خار جگر از بادہ گلکفام بریم
 جان بیازیم ورہ دوست بانجام بریم
 از پیے چارہ بر یار گلکفام بریم
 رخت بندیم و سوسے شہر دلارام بریم
 رشک بر پاکے رندان می آشام بریم
 ما بردر دشان مژدہ یہ پیغام بریم

دخت ز چہرہ برافروختہ بر خیمہ حمید

تا یہ پیش رخ او آئینہ جام بریم

باز خواہیم کہ رود دل و جان تازہ کنیم
 زان گرد ہم کہ پڑمردہ نباشند از ان
 گردش بادہ درین بزم بے شدیکرہ

دشمنہ گیریم و ہمہ زخم بہان تازہ کنیم
 چہرہ از دیدہ خونناہ فشان تازہ کنیم
 زہر آید کہ ما نیز دمان تازہ کنیم

ای پر پیچره کجائی تو که از مهر دوسه
 با تو خواهم که پنهان بنشینم امشب
 آتشین رودی تو بنشینم و نمازی بر سر یجم

برخت چشم کشایم در وان تازه کنیم
 مردمان را در گراز گمان تازه کنیم
 روش بهیر بدو کیش مخان تازه کنیم

جز بینه خانه می نیست مرا بازار سے
 پانچلوت تهم باز اگر دست دهد
 و ملامت کندم خلق منالم انسه دل
 پوسیتیم مرا سے شیخ که بردوشتم هم
 بر پے کعبه پرستان بنوا دم قدمے
 دست در گروم افگنده و رخ کرد پنهان

کان شدای دوست که از من دگر آید کار
 دست گل چهره بتی بر طرف گلزار
 کس بجایے نرسد تا نکشد آزار
 آن ردانیت که زیرش بنود ز نار
 که بیایم تخلید از اثر شان خار
 تا چه مانده است که شرم آیدش از دیدار

صوفی از صومعه امروز برون تاخته است
 خرقة و سبجه و سجاده هم سوخته است
 که گمان داشت که دین و دل و جان خواهد
 بود که لعل ساقی دهدش گنج مراد

فتنه و مشغله در شهر در انداخته است
 باد و جنگ می و مغیچه در ساخته است
 آنکه یک عمر همه نردوغا باخته است
 ز آنکه از نقد هوس کیسه بهر داخته است

در سر مطرب و ساقی بکند باقی عمر
قیمت دقت گرانمایه چو بشناخته است

دیده را مال و نگه کن که حمید است حمید
بر در میگرد کاینک علم افزاخته است

بر غزل حافظ شیراز علیه الرحمة گفته شد

۲۲- عید الضحیٰ ۱۳۱۲ هـ

از من بگوئے زرق فروشان پیام رفت این نیمه عمر خود به می پخته می هم با جوئی انگبین نتوانی مرا فریفت غیرت رهش نمی دهد اندر حریم دوست من از کند حلقه و اعطار مسیده ام دیگر سری فرود بگیتی نیاید و رود یک زنده دل زلفت سلامت ز عیب جوئی	کاندر سرم هوای می لعل فام رفت کان نیمه دیگر بهو سهبای خام رفت الکون که پاره می تلخم بجام رفت کوته نظر که در طلب ننگ و تام رفت دخستگیش بین که شکارش ز دام رفت آن ره رویکه بر سر کوشش دو گام رفت کاین ماجرا بخضر علیه السلام رفت
--	--

بس آفت خمار کشیدی حمید من
هان سر بر باد صافی بجام رفت

بر غزل حافظ و عرفی علیہما الرحمتہ

۴ عید الضحیٰ ۱۳۱۲ھ

<p>مر و بد رسہ کش فتنہ باز اطر افست ز شوق جامہ گل ہم دریدہ تا ناف است کہ ہچو آئینہ جام جہان نما صافست نہ پیر شہر کہ از پائے تاب سر لافست بسوی من فقہا لب گزان کہ اسرافست زمستی است کہ در لقمہای اوقافست چہ جائے کشف مقامات و درس کشفست بمویہ ہائے یتیمان ہی چہ انصافست</p>	<p>بیا بطرف جہر کہ غبار غم صافست ہمین نہ ذوق فغان نامے ببلان بدست دمی بکوری ز ہا دروسے عیش بین غلام صدق جوانان بیسرو پایم چنین کہ نقد ریا را ہی دھم برباد غریب و عربدہ واعظان تلخ نوا کتو نہ کہ شیخ و مدرس خراب و بدستند سرشک من کہ جگر گوشہ امید من است</p>
---	---

ترش نشسته جہانے ز گفتہ تو حمید

خوش زانکہ جہان خود نہ جائے انصافست

کاین رہ کہ میروی تو بمنزل نمی رود

یک حرف او ز گوش سوئی دل نمی رود

اے سالک گستاخ عثمان اینقدر پوی

واعظ بسی حکایت رنگین کند ولی

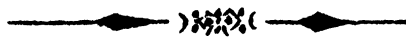
یارب تو لطف کن که ازین در ظه بجا   این کشتی شکسته بسا حل نمیرود

جوانی دلبر و شیرین من از بخت جوان خواهم   که چون گویم چنین خواهم بگوید همچنان خواهم
 بچشمش دیده بر دو زخم که مستی از زودارم   ز لعلش کام بگیرم که عمر جاودان خواهم
 گر آن کلدسته رنگین فتد در دست من روز   دیگر خود را من از یاران گلچین بران خواهم

نمیدانم چه تاثیر است باد صبحگاهان را   که صید عشق بازان میکند آهونگان را
 مقیم کنج لعلت خال و گلچین زخت گسیو   بعیش خوش بدیدم هر کجا دیدم سیاهان را
 همی می هست از کین خسرو و حرم یادگار اکنون   بچشمم کم نبینی یادگار باد شاهان را
 بدان لذت سوی دوزخ گنگاران عشق آید   که دماغ حسرت جاوید سوزد بیگناهان را

غزلهای جدید

(۴۱ - ۶۰)

عزنی علیه الرحمة

شده خزان و بیل از قول پریشان بازماند * من همان دیوانه مرغ بی محل گویم هنوز

ایدل آشفتنکی آغناز مگیر
 خانه عقل تو کوهست خراب
 عقل میداد فسون عشقم گفت
 عشق گفت اغزل خون آلود

زلف آن دلبر طناز مگیر
 عشق آن خانه بر انداز مگیر
 پنه این پیر فسون از مگیر
 عقل را محرم این راز مگیر

غزل

دلبر اترک من از ناز مگیر
 یکدم اے مرغ نمایون طلعت
 من چو طفلی پی کنجشنگ دوان
 سر پایت نهم از راه نیاز
 در کنار تو بسجوا هم جان دد
 راست گویم که تو جانان منی
 من بجای تو نگیرم دگر اے
 در دمن هست فزون از گفتن
 هست آواز شکست دل من
 در کنارم سر جانان منست

با سیران ستم آغاز مگیر
 سایه خود ز سرم باز مگیر
 رحم کن بر من و پرواز مگیر
 توره سر کشتی دناز مگیر
 پس کنار از من جانباز مگیر
 تو مرا مرد سخن ساز مگیر
 هم تو با من دگر انباز مگیر
 تو ز گفتار من انداز مگیر
 ناله ام چون دگر آواز مگیر
 چمن تازه بدامان منست

دیگر

زلف او بویم در ویشس بوم	گویا سنبل در میان منست
اسپس شمع بکش یابد ار	ماه من شمع شبستان منست
ساغر باده ز پیشم بر کبیر	لب من بر لب جانان منست
نه همین بنده فرمانش من	یار من نیز بفرمان منست
من داو گشته چونک مغز و پوست	من ازان دس و اوزان منست
گل چو خار است بچشم اکنون	درنگا هم گل خندان منست
بهر گلگشت گلستان چسروم	از تو خود خانه گلستان منست
بی تو در خانه نخواهم بودن	خانه بروی تو زندان منست

بسی عاشق بهر کشور بیابی	چو من دل داده گستر بیابی
بشعب چون مرغ و ماهی گیر و آرام	مرا بیتاب بر بستری بیابی
بیالیتیم اگر دستی بمالی	همه از آب چشم تریابی
دل صد پاره ام گر باز چونی	بهر یک پاره صد نشتریابی
همین گر آتش دل بست روی	مرا یکشت خاک تریابی
چو گفتار حمید آری فراهم	حدیث عشق سر تا سر بیابی

بغم شادم چو غمخوارم تو باشی
 بیخوابی سرم خوش باشد نشب
 ز بے یاری یاران غم ندارم
 بیکجو هر دو عالم را فردا ششم

خوشتم بے دل چو دلدارم تو باشی
 که در چشمان بیدارم تو باشی
 اگر در کنج غم یارم تو باشی
 اگر روزی خسریدارم تو باشی

— ❦ —

دل شد رنگ عشقش را نشانه
 ز بهر آب در چاه او فتادم
 بیونی گوهر افتادم بدریا
 زهر سو موجها چون کوزه نازان
 بیدم کشی من چون بر آید
 چه پوشتم سوز دل کین آتش تیز

چه رنگ افتاد بر این شیشه خانه
 که مرغ افتد بیدام از بهر دانه
 قصنا هر کار را خواهد بهر سانه
 چو کا هری کشتیم اندر سیاه
 ازین دریا سنا پیدا کرانه
 کشد از هر بن مویم زبانه

— ❦ —

دوشش بر بستر من یارم بود
 ز قربا خفته و در با بسته بود
 چشم من بود بر حنا ریش باز

دست در گردن دلدارم بود
 بهره از دولت بیدارم بود
 گوش او پهن بگفتارم بود

عشوہ یار حسن بیدارم بود
 کان رفته حسن پرستارم بود
 لرزه اندر تن بی بیمارم بود
 جویہا بستہ بر خارم بود
 گاہ بر دیده خونبارم بود
 خوشتر از نافہ تاتارم بود
 حرمت عشق نگہدارم بود

من فرو رفته ہوش و دل و جان
 بستم بود بہ از تخت شہی
 دل گرفتہ خفقان چون بسمل
 اشک کردیدہ پای پی رفتہ
 دست او بردل ریشم گاہ
 رخت خواب از نفس مشکینش
 با چنین وصل زہر گستاخی

— ❦ —

جستم از جائے و کشیدم در بر
 زندگی تازہ گرفتہم از سر
 آہنچنان سوخت کہ شد خاکستر
 چون بت سنگ یہ پیش کافر
 یا چو ماری کہ بکوبندش سر
 یا چو بیمار تپان بر بستر
 دیدہ آبش زده چون خوالیگر

دوش دلدار من آمد از در
 جان بپایش لبشانم یکبار
 حرم عقل ز برق حسنش
 پیشم از شرم زمانی نبشت
 دل چو سیما شد از بیتابی
 یا چو طفلی کہ بنالہ پی شیر
 سینہ چون دیگ بر آتش جوشان

گریه تلخ مرا چون نگر نیست
 گفت مهر تو خراش دل من
 گفت سال بود که زیادت
 این همیگفت و زان نرگس مست
 شدم از دست چو دیدم کان شیخ
 گفتنش بنده جان باز تو ام
 گفتنش دل بزم از تو به تیغ
 گفتم از درو تو باشم بیخواب
 گر همه آن سخن ناز و نیاز
 بنشینیم بهم یکدل و جان
 شمع کشیم که اندر شب وصل
 هر دو کردیم بیک چادر خواب
 کان ماکان فلا اذ کره

از لب لعل بیفشاند شکر
 گفتم این از تو نذارم باور
 آتش بود مرا خود بجبگر
 بر گل تازه گستی گوهر
 گشت از جان دو لم فرمان بر
 گفت نی نی که منم خود چاکر
 گفت مهر از تو تا گلم به تیر
 گفت در یاد تو باشم بیخواب
 باز گویم بشود یک دست
 در هم آمیخته چون شیر و شکر
 کشتن شمع نماید خوشتر
 هر دو بردیم بیک بالین سر
 ظن بالخیر بسا لویذ کر

در بیابان دلم گرفتار روزی گذار
 غم به بینی توده توده تا کند چشم تو کار

سوی شهر دل که بازار غمست از هر طرف
 دل ہی از سینه خواهد خمیله اش بیرون زند
 دل ہی خواهد که بازو عشق با هر نیک و بد
 گر بر دویی ز سوز سینه ام شیر تر یان
 و مبدم خمیازه عشقم نقت اصفا میکند

کاروان غم ہی آید قطار اند قطار
 خانه تنگ و میمان درد بیرون از شما
 مهر وزد با جهود و گبر و ترسا آشکار
 گرد از چشم سیاه آهوان سینه فگار
 که دو گیتی را چو معشوقی کشم اندر کن

هر که آن سنبل گیسو نگرد
 از جهان گوشه گردید چون من
 با چو من لب ز سخن بر بندد
 من چپ و راست بشوق نگران
 اگر خورد شیر ز عشقم جامه
 و ریزد باز ز مهرم پونه
 و رزند سوز دلم بر مومن

چون بنفشه سر زانو نگرد
 هر که آن گوشه ابرو نگرد
 هر که آن چشم سخن گو نگرد
 چشم شتاق بهر سو نگرد
 عاشقانه سوسه آهوی نگرد
 از سر مهر به پیشو نگرد
 چون برادر سوسه بندد نگرد

من میکشم آه اندر بن چپاه چون گردد آگاه آن ماه خنجرگاه

بی نوشت آن لب	جانست در تب	روزست چون شب	بی روی آن ماه
تا کی ز نم سنگ	پر شیشه زنگ	تا کی کم جنگ	با بخت گمراه
آن زلف چمن شصت	جان برد از دست	و آن زگرگست	دل برد از راه
از دست بیداد	گشتیم بر باد	آتش در افتاد	در خرمن گاه
تا چند کوشم	کین در پوشم	باید خروشم	هم گاه و بیگاه

— ۰ —

امشب بکنارم دگر آن نازده نگار است
 در گردنم از بازوی سیمین خود انداخت
 بویم و بهنش و آن نفس خوش کشم اند
 به شد ولم از حلقه لعلش چو یکیم
 هنگام صبحی ز دهان و رخ و چشمش
 ای دیده خنسی که شب بوس کنار است
 آن حلقه که از فتنه ایام حصار است
 کان نکمت خوشبوی به از مشک تار است
 آن نوش که جان داری نهامی ز کار است
 سه بوس بگیریم که در مان خوار است

— ۰ —

مراحت از زندگی امشب است
 مرا شربت از لعل پر نور اوست
 همه کس بر اهی در افتاده اند
 که لعل او مرا بر لب است
 خنک آنکسے کش چنین مشرب است
 مرا عاشقی شیوه و ندهب است

<p>که از دو جهان عاشقی مطلب است اگر چه شمشرق و مغرب است</p>	<p>بود مطلب دو جهان حاصل بود تنگ عیش آن که بی عشق زلیت</p>
<p>— ❦ —</p>	
<p>کز خدا صحبت من خود بدعا خواسته است در نگاهش همه چون گدیویش است حسن آن چهره که همچون مه ناکاسته است بیچ سروی بچمن چو نتونه پیراسته است</p>	<p>اندرین شهر جوانی خوش نو خواسته است بخت من کرد شگرفی که پریشانی من جامه صبر مرا چون قصب از هم بدرید در خندم تو بگیرم که چمن پیرا کنی</p>
<p>— ❦ —</p>	
<p>آز روی دل بیمار بر آری چه شود گر در آغوش خود از محفشاری چه شود گر بدستم سر این رشته سپاری چه شود گر پشته لبی آب بسیاری چه شود گر بمن بگذری ای باد بهساری چه شود گر برین سوخته یکبار بسیاری چه شود حال من در پی این ترک شکاری چه شود</p>	<p>گر شبی با من دلخسته گذاری چه شود سینه ام را که فشار غم بهجران خوردست هست شربت امید من آن زلف دراز تشنه جان بلیم دان دهننت چشمه نوش من خزان دیده نبال استم و تو باد بهار ابر لطفی تو و من خاک جبگ سوخته ام چون سگان میدوم و گردمندش ز رسم</p>

چاره چون بیج نماز است کند ناله حمید
اگر چه داند که ازین ناله وزاری چه شود

جنگ در دو شهر یار افتاده است
کشته اندر کارزار افتاده است
شاه عقل اندر حصار افتاده است
رخنهایکے بی شمار افتاده است
شهر یار عقل خوار افتاده است
ملک در دست تار افتاده است
استخوان با برکت رافتاده است
فتنه در روزگار افتاده است
صد چون پر بسینه کار افتاده است

عقل را با عشق کار افتاده است
تنگ در پرهیز و شکیبانی سخت
بسته از هر سو سپاه عشق راه
در حصار از تنگ اندازی عشق
پیش پایکے شاه عشق کامران
عقل مستعصم بلا کو هست عشق
آه ازین دریا کے خون کش دور دور
پرده از روی نگار افتاده است
هر طرف از نادک آن چشم مست

هر گوشه کیننی جان چون بردنکار می
کان مهرش نخواهد بر خاطر می غبار می
کز من دگر نباشد لاغر ترش خنکار می

دل چون نگاه دارم از هر طرف نگار می
از لطف حسن خویش رشک دیدم بهر کس
سزتم که از کندش روز می مراهبند

بر پائے او فشانم من دین دانش دل
کاند جهان ندیدم زین خوبتر تبارے

ہر چند آتش دل پوشم بصد بہانہ
چون شمع از زبا نم بجود زند زبانہ
اکنوں شدیم آگاہ تا چہست عشق خوب
من پیش ازین شمر دم این عشق افسانہ
تراغوش من بروست آن دلبر پراندام
گنجشک را گنجبد عفت در آشیانہ

ذرہ عشقی جہانی عقل را فارت گراست
پنبہ گرصہ تودہ باشد آفتش یک اختر گراست
جز سیکاری نباشد عشق با تردا منی
کالتش انگیزد سراسر دودگر بہیرم ترست
ہر ولی کا باد شد بے داع عشقی کے بود
خانہ کا بادان بود بہر شہ چہرا غم در خورست
عقل و دانش عاشقان را خوش کشد در دام عشق
کہ کند گردن پرواہ خود بال و پر است

عاشق دلخندہ سوئے شہر جانان میرد
یا تو کوئی بے سولے گلستان میرد
یا بکنعان بوئے پیران یوسف یافتہ
شاد و خرم سوئے مصر آن پیر کنعان میرد
یا مگر بہد بکنند عشق را داد است تاب
تا کہ بلقیس از با ستوئے سلیمان میرد
دل نہادہ بکف دست است جان آستین
تا نثار دستمان سازد سامان میرد

تاجرا جاننش بیرون نامد ز تن روز فراق
 تاجرا این چند روز از روی جانان دور بود
 از تظا و لہاے ہجران تاجرا گوید پیش یار
 تا مگر دلدار را خوشدل بیند یا غمین
 انتظارش میکشد امید جاننش میدہد
 اگر چه بیرون از وطن آید چنان دلشاد است

شتر مسارا از روی یارست و پشیمان میرود
 اشک حسرت ہر دم از چشمش بدانان میرود
 در دلش چندین حکایتہائے پنهان میرود
 گونہ گون در دل خیال آید پریشان میرود
 از ہجوم شوق ہم گریان و خندان میرود
 کہ کس از غربت بیدار عسریزان میرود

اندرین باغ آن گل خوشبو کہ بویم دوستی است
 تو تجارستان از انستی کہ خویش سہمنی است
 ہست چیسے کاندرو عیش دو عالم صفا
 ایکہ دولت جستہ از دشمنی شرم تو باد
 این غزال میگفتم و اشک محبت می چکید

وان بر شیرین کہ از ہر شاخ جویم دوستی است
 من باغ و بوستان زانم کہ جویم دوستی است
 در زمین پرسی کہ امست ان بگویم دوستی است
 کاچہ بکشدادہ در دولت برویم دوستی است
 آرسے آرسے در دو عالم آب ہم دوستی است

فی المراتی

<p>کشیده اند برین بوستان زخون رقی ز نیک و بد چه خرد و شوم کنون که روز نخت پیش و کم گله از دور آسمان چه کنم چو هست و بود جهان راست رشته در کف دست ز بس کشاده ام ایر و بنوش و میشن جهان مگر کنون که تب غم چنان گرفت مرا بود که خرد نگیرند گر سپر دازم</p>	<p>که هیچ گل برمی بے گزند خار غن برفت بر سر هر یک ز نیک و بد قلم که در کفش نبود ذره ز میش و کمی هزار عیب بود گر بنالم از ستمی ز زخم او مژه من برون نداد غن که دم بدم زنداز سینه آتشم علمی باشک نمیشبی یا باه صبحدم</p>
---	--

ببین چه دردم این شتر بجان زده است
که مگر خواهرم آتش بخان مان زده است

<p>سر شک خون بکنام روز چشم ترم چه شکر گویش ایدل که حق خدمت او مرا چو آسید ز اشوب و هر باز خرید هر آنچه بود ز خوشنوی و نکو کار</p>	<p>چو مهر بانی او یکبیک همی شمر ز شیر مام فروخت و سایه پدرم سپس بدانش چون خضر گشت اهرم بدست تربیت خود سرشت باگرم</p>
--	---

<p>گداخت بر سر بالین چو شمع تا سحر هزار درد بچیدی گهی زدوش و برم که پرشته نکنی تا چه میرود بدم</p>	<p>گهی که تپ زده بودم همی بنبخواری هزار اشک فشانده گهی زسوزدوان کنون ز نیک و بد من چنان خموش شدی</p>
<p>یکے خواب گران بچو شمع سر بر کن سخن بگویی و نگا ہے سوی برادر کن</p>	
<p>دگر چگونہ تسلی کنم من این لب و گوش چو کودکی که رود بر دکان قند فروش همی چو بارگزیده بیرون روم از هوش نوشته بود که تابوت او نهیم بردوش متا بجا ک فرد غلط و رخ بگرد پوش بزن چو دل زدگان سینه را خراش و خروش کنون که پند کسم خود نمی رود در گوش</p>	<p>فتان که گشت نه نوشته سخن خاموش دویدمی بشویش چون بجانه آمدے کنونکه جایگیش را ازو تھی مبینم قصاکه تکیه گهم دوش او بخروی کرد دلا بسینه همه خون شو ز دیده بریزد کیش چاهت میان جامه را بنیل و نبال ازین سپس نکم پند و مان بشکیب</p>
<p>تو خود بگوئے که این درد را چه چاره کنیم گر که دشت بگیرییم و سینه پاره کنیم</p>	
<p>بناک خاره بیاید لب و دهن شکنیم</p>	<p>کنونکه لب ز سخن بسته و در سخنیم</p>

کنونکه دیده بهم دوختی همی خواهی
 بی روست درین غم که همچو شیونیان
 مگر بگیش و باین ماجسزین بود
 بسوز سینه بسازیم و خون خولیش خوریم
 همی تو پیشتر رفت که ما همه نیز

که چشم خود بدد ناخن ز سر برون فلکنیم
 فغان کنیم و گریبان دریم و چهره کنیم
 که زهر غم چو رسد در کشیم و دم نزنیم
 که همچون شمع شبتان و نافه تختیم
 رسم در پس هم گر نویم و گر گھنیم

کنون ز مگ رسد چاره در دستان را

نشسته ایم بدل در فشرده دندان را

۲۸ اگست ۱۸۹۲ء

غزل

تا در تو فرو نیدم دل از دو جهان گندم
 سر تا سر گیتی را گرفته زند بر هم
 ما را از درون پوشتم چون شمع درین مجلس
 هر نقشش که بر دل بود از لوح فرو شستم
 نو دولت نادانم یا تاجر بیب کم

دل از دو جهان گندم تا در تو فرو نیدم
 در حلقه گیسویت آسوده و خرم
 میسوزم می میرم - می گیرم و میخندم
 هر بت که بچشم بود از طاق بیفگندم
 در خانه ز دم آتش در آب دل فلگندم

زندگی بر خویش تن آسان کنم
 کار من چون بست بر من آشکار
 خوب من از بدندان خردم گیر
 نیست پیمان جهان چون استوار
 زشت و زیبای جهان خود بگذرد
 دشت خون و کاروان درخیز خیز
 خود چه میسم اندرین زندان تار
 پهن ترزان کنج ویران منست
 گفتبای نغز همچون گوهرست

هر چه نرسد باید دل من آن کنم
 پس چرا از دیگران پنهان کنم
 خاک برگفتار هر نادان کنم
 زین سپس با جان خود پیمان کنم
 من دل خود را چرا پنهان کنم
 در چنین راه چه سود سامان کنم
 به که خواب خوش درین زندان کنم
 که دو گیتی را درو مهان کنم
 بر جهان خواهسم گمراهشان کنم

ز بیتابی چو آتش گاه خیزم گاه نشینم
 کجا در یا حسابی گیر داز بهیستابی موی
 بر آورد دست گرد از هستی من عشق زهر مندم
 پیوشش همچو شمع استاده ام تا عمر من باشد
 بیا در وی او شادم چنان در کنج تنهای

ز درد دل تا بهی خیزم و تا به نشینم
 نمی پرسد ز بزمش خواهد خیزم خواه نشینم
 که در دامانش آویزم اگر در راه نشینم
 که چون خود رشته عمرم شود کوتاه نشینم
 که دل بد میشود بر تخت اگر با شاه نشینم

چنان از پر تو حشمتش گلستان در گهتا نم

که در گلزار باشم گر آتشگاه نشینم

❦

چنان دوزخ مستت بخون ماگستاخ

که دست معتبه بازند آشناگستاخ

چو زاهدی که دوساغ کشید و عریب کرد

شد از کرشمه چشمان تو حیاگستاخ

بنال بیل بیدل که جائے نالاست

چرا بجد گل می رود صبگستاخ

گرشمه تو ازان پائے آرزو بشکست

که آشتی کند دست آشناگستاخ

ولا بشرط ادب گام نہ بساحت عشق

که سر پا درود گر نہی تو پاکستاخ

❦

مثنوی

جان و دل

<p> ای دل این افسرده بودن چند چند بومهمه ساله بدی پر همسنگار آزمودی شیوه فرزانگی دل همی گوید بگو ششم نرم نرم تو کجا راهستی از کجا پینه بر گرد آتش می تنی رو بکار خویشتن بنگر نخست شاخ بس بالا و تو بس کو تهی کوشش بر کس باندازش بود بس بود شاخی بکنجشنگ ستوه دل چو آگه نیت از پرواز جان بهچوستان های و بهوی کن بلند یکد و روزی سر بشیدانی برار آزمون کن هم ره دیوانگی که دران پرده آرم و ششم دست میسائی بدم از دها آه و در شیر شترزه مهنی که گمان سخت است و با دونه است زخ گوهر پرسی و دستت تهی در خور هر مرغ پروازش بود جامی شهبازان بود بر تیغ کوه ترس و بیم راه کردش خوچکان </p>	<p> ای دل این افسرده بودن چند چند بومهمه ساله بدی پر همسنگار آزمودی شیوه فرزانگی دل همی گوید بگو ششم نرم نرم تو کجا راهستی از کجا پینه بر گرد آتش می تنی رو بکار خویشتن بنگر نخست شاخ بس بالا و تو بس کو تهی کوشش بر کس باندازش بود بس بود شاخی بکنجشنگ ستوه دل چو آگه نیت از پرواز جان </p>
--	--

دل چو کوکبہست و جان مردنکار
 از غوگرگان و دشت دیو لایخ
 وز پے پیلان و بوی شیراز
 دل بکار جان ازان ماند شگفت
 چون کند جان کارها کش می سزود
 کار جان امی دن چشم کم بین
 این چراغ از آفتاب افروخته است
 گر چه جان یکچند همپای دست
 بچونیلوفر که خیزد از گل آب

دل ہی ترسزد و دشت و کوہسار
 دل شود از بیمنا کے شاخ شاخ
 جان بالہ دست بر تیغ و تبر
 کہ ز خود ز اندازہ کارش گرفت
 دل سر اسیمہ سر انگشتان گزد
 در سر جانست باد آتشین
 دین بلند یہا ازان آموختہ است
 سر بلندست ارچہ پالش گلست
 دیدہ نگشاید مگر بر آفتاب

آواز سر ووش

ز خمہ بر تمام زند پنهان سر ووش
 بردل من رنجت کا دبر ز بان
 بان مگو کاین گریہ بر خود بستہ ام
 ناتش دیگر گسان نبود قسم

بے خراشی نیستم چنین خروش
 کے زبام خشک ریزد ناو دان
 تا مژہ در خون دل نبستہ ام
 از بہار خویشتن می بشگفم

همچنانکه تازی مہمان پرست
 بر سر کوه آتش افروز دبتند
 پس سخن کوه و جهان چون تیرہ شب
 من بر آن کوه سخن چون آتشم
 در شکفت آید ترا کاین ژندہ پوش
 گنج پنهانست و ناپیدا کلید
 چون شومی ببیوسویش رہری
 تو میان گنج زود بد ہے
 پس بود اند و ختن زاندا ختن
 دین سخن گر نایدت باور ز ما
 کا ز مایش جان ہرگا بہیت
 خانہ را از ہر کہ جز تو پاک روب
 دیدہ را بر بند و پس بکشای گوش
 در پے آواز کورانہ تباز
 بر سر گنج اژدر ہفتاد و سر

کہ بر گیستان و کہ در نشست
 تا شب گم گشتگان بپوش روند
 مرد چو یار ہر و پرتاب و تب
 شہروان را سومی آتش میکشم
 از کجا این گنج ز آرد بدوش
 ورتو ناپیدا شوی آید پدید
 بال و پر بنگن اگر آنسو پیری
 در تو خود ریزد چو گردیدی ہتہ
 سو ختن با شد ہمانا ساختن
 رو تو روزی چہند بر خود آزا ما
 دانش بے آزمون مگر بہیت
 میہنماے آہنیں بر در کبوب
 تا بگوشت آید آواز سر دوش
 ناگهان پایت رسد بر گنج راز
 جان ستان و جانگزدای جان شکر

هر کجا گنجت رخ آن جا بود
 ای که خواهی گنج ز اژدرها مترس
 از سر و شش آموز پنهانی فنون
 دست چون بروی گنج بز نشان
 زانکه راه آگهی خاموشی است
 گفتن از نیروی جان کم کردن است

هر کجا گنجت گنج آنجا بود
 ای که خواهی گوهر از دریا مترس
 کاذب در هفتاد سرگرد زبون
 هاست و هوشی برکش چون سرخشان
 گفتگوی آگهان سرگوشی است
 در خموشی مغز جان پروردن است

بازگشت

ای خدا از تو بسی بگریم
 گر چه جانم را بنود از تو شکیب
 این دل تاریک و ناپاک دردم
 جان کشیدی سویتو گه گه مرا
 گر چه هر نا کردی میس کرده ام
 تو مرا پرورده اندر نمانی نوش
 در جهان بی شرم تر از من نمانست

خاک رسوای بسرمی بخیم
 این دل بیایه میدادم فریب
 پر فریب دلابه و افسون و دم
 دین دل بپراهمی زوره مرا
 همچنان بنواختی در پرده ام
 من ز فرمانت همان آکنده گوش
 شوخ چشمی خیره سر چون من کجاست

من زیبای کی نکر دم هیچ کم
 گرچه از جوئے تو پر کردم سبب
 گشتم از نان تو فریب چون گراز
 سر کشیها کرده ام از بدرگی
 بودی سرکش چنین گر با پدر
 ورماد بودی بد خویشان

تو ز بخشش کم نه کردی یکدم
 بر در تو سر نمی کردم فرد
 بر در دیگر کسان بر دم نیاز
 از سگان دیگر چه آید جز بسگی
 کمتر این کز خانه ام کرده پدر
 مادرم انداختی و دردیگان

زشتی و زیبائی

زشتی و زیبائی اندر چیز نیست
 چون زیان تو بود سود دگر
 خواهد از دور در آمد میهمان
 خواهد ما دیدار همان فرخ است
 آب بهر سبزه باشد ساز و برگ
 سبزه را آتش نه خیره میکشد
 همچنین ما سبزه و آب زندگی

زانکه زیبائی تو زشت دیگریت
 خوب تو زشتش نماید سبب
 خواهد بره میکشد شادی کنان
 نزد بره خود همان چون دوزخ است
 آب بهر آتش آمد ز هر دم گ
 کین دشمن را از فرزندش کشد
 میخوریم از چشمه پایندگی

دیو آتش زاده با ما کین کشد
 پس چو آژوننه بود با هم دو چپسته
 کارت تن چون بازگون باشد بجان
 تن اگر پرورده جان خسته
 جان اگر خواهی که بکشاید کند
 چشم بندوب بیند گوش بند
 ای بسا آئین و دستور کهن
 چون زریان بود و کشور جداست
 تا زریان را کار باشد ترکست از
 آن یکی را اسپ یار و یار دست
 مرد بر یاران کجا خواهد زیان
 راز آئینها بود بس پهن و ژرف
 میکنم اکنون مگر این در فراز
 همچنین از گونه گون اندیشهها
 پس ازین اندیشههای رنگ رنگ

زانکه آب زندگیش می کشد
 و از گونه شد زیان و سود نیز
 سود تن باشد ز بهر جان زریان
 تن اگر کردی یله جان بسته
 بند بند تن تبه در زیر بند
 گر نهند دردی جان بر من بخت
 در زیان و سود وارد منج و بن
 تا روانی یک بر دیگر رواست
 هرندی از انگشت باشد برگ و سازه
 دین دگر را گاو همچون مادرست
 یا با در چون بت باشد مهربان
 گفتنی دارم سخنهای شگرف
 روز بیگاه است و راه ما دراز
 پیش چشمت هست رنگین شیشهها
 سنگ چون گوهر شود گوهر چو سنگ

اگر ز چشم برهن اندیشه بست
 چه برهن هم تو ای فرخنده راه
 بر همه اندیشه گشته سوار
 که نشیدش میبرد گاهی فراز
 بر سرش اندیشه از گفتم و شنود
 که ز شادی گویدش گاهی زرنج
 میدد اندیشه صد افسون بران
 پس از رنگ آمیزی اندیشهها
 خواهش صد رنگ از دلها میدد
 زشت و نیکو هست از داننده
 خود بخود چیزی نگردد خوب و زشت
 چونکه خواهشهای مانگ و بد است
 چون جدا گشتیم در خواهشگری
 آنکه خوبی ماورای غمهاست
 آن خداوندیکه بی بهتاست

چون سبوی هوش برنگی شکست
 میدهی صد بوسه برنگ سیاه
 چون شتر بان کرد در بینی مهلا
 گاه راه کوتاه و گاهی دراز
 میسر آید چون شتر بانان سرود
 که ز رنگ نام و گاه از مار و گنج
 تا شتر خوش خوش برد بار گران
 بازیان بود اندر پیششها
 تا که رنگ نیک و بد آمد پدید
 نام هر چیز است از خواننده
 خواهش ما اینچنین بروی نوشت
 هر کی با دیگری استیزه جوست
 پس بیزدان بسپر هم این داوری
 آنکه کارش داد و راه او است راست
 که در هر چیز چنانکه خواسته

هر چه هست اندر جهان بالا و پست
 و آنکه گوید کافر نیش سر سپهر
 چون فرو عنی که جبار آفتاب
 می نربستد کاین گلستان شکر
 آفرینش که بود بیخوار استن
 گر نبودی پائی خواهش در میان
 کار چون آید بنا خواه از کس
 گر بنا خواه تو جنبد دست تو
 گر بنا خواه از کمان صد تیر حجت
 وان یکی هم از هنر باشد نهی
 پس زمین و چرخ با چندین نگار
 و آنکه گوید کین بود ز افتاد و بخت
 بد در خستی چون زند باد و زان
 زاید از هر برگ چندین نیز و بم
 پس چر نماید هم ز افتاد و بخت

خواهش جاوید را فرمانبر است
 از خدا بیخوار استن آمد بدر
 یا که بوسه خوش دمد زوشکتاب
 تا چه دارد خرده کاریهائی ز روت
 خواستن پیش است و پس آراستن
 جز تبه کاری نبودی در جهان
 از خرد در وی نشان نبود بے
 چه هنر از دست آید خود بگو
 زان یکے گر بر نشان آید بر است
 که هنر نماید مگر از آه گے
 چون بنا خواه آید از پروردگار
 کار آسان را بخود کرد دست سخت
 برگها جنبند مانند زبان
 وان بخت بدین گونه آسیند بهم
 یک سخن از جنبش برگ درخت

این سخن را هم درینجا می‌لیم
 بار دیگر بکشایمیش نورد
 اندران بودیم که هر خوب برفت
 پس جهان را چونکه یزدان خواست
 پیش یزدان چون جهان شد شاد و خوش
 در بر آید خواهش تو در ستیز
 هر که او از خواهش خود دست است
 همچنانکه دلبری خندان دست
 بین که آن دل داده بایش چه گفت
 کین سر انگشتان و دست نازنین
 هر که با این خوبی دست بکار

کان نخستین رشته باید نگسیم
 تا به آئینه منساند هیچ گرد
 دارد از خواهند خود سر نوشت
 پیش و شاد و خوش و آراسته است
 تو هم از روی خود هم مکش
 رو تو اندر خواهش یزدان گریز
 صد گلستانش ز نوک خار است
 خار در دست دلفکاری شکست
 و اندران گفتار چون گل می‌شکفت
 خار را خرم کند چون یاسمین
 خار بیند در دو چشمش باد خار

نیستی و هستی

نیستی تخم است و هستی شاخ و بر
 تخم هر مری بر آرد زنده

زندگی چون مرغ و مگر گشتن بال پر
 از پس هر گریه زاید خنده

نمانگر بیدار کی خست و چمن
 روشنی از تیرگی آمد پدید
 رهرو جان را درین راه دراز
 گریبوی جان تو از ره روان
 مان متریس از راه پیچ و پیچ مرگ
 چون بهر مرگیت مار استخیز
 گر چه از مرگی بمرگی بگذری
 زانکه تو با خویشتن همواره
 گر با تشس یا باب اندر روی
 ماهی کوی چک گز دستت بخت
 دانش و بهوش و تن و تاب تو ان
 هستی تو زین نشاها بر تراست
 زمین نشاها باز میدان خویش را
 همچو آن دیوانه که راه گداز
 ریش خود را کرده بد بر خود نشان

تا نخوشد مغز کی جوشد سخن
 روز روشن از شب تاری بید
 هست هر گامی و بان مرگ باز
 زیر کان جان را نخوانندی روان
 که ز مرگت زندگی را هست برگ
 پس بهار ما بود در برگ ریز
 خویشتن را مرده هر گز نشمری
 خود بگوری یا که در گهواره
 از تو هر گز یاوه کی گردد توئی
 ماهی زان خوشتر است افتد به شصت
 هست برستی تو نام و نشان
 صد کله آسان بود که یک سرت
 یک بسین تو خویشش را درویش را
 یرده ریشش از درازی تانبات
 تا ز گم گردد میان مردمان

در همه هنگامه و بازارها
 گردش گفتی که بی گم شدتم
 شوخ چشمی ناگهش در خواب و بید
 خاست چون دیوانه زان خواب گران
 کوبکوی و سوسو بر می دوید
 بوده ام در خواب دردم در بود
 هرزه و افسانه گویم تا بچند
 پس تو خود را زین نشانها و اثرها
 فلسفی را از پی میر و اشتناس
 آنگینه رانه پنداری بدست
 چون گهر آمد بدست شب چراغ
 فلسفی اندرین چاه نثرند
 نزد بانوش می بر تو چندانش
 دان پی میر خود ز بام آسمان
 رشته جانزادین رشته بتاب

دست مالیدی بریش بار ما
 دست بریشش زدی کازیک نم
 ریشخندی کرد و ریشش را برید
 ریش رفته دید و آمد در فغان
 که بگو بیدار کسم جائی بید
 گم شدم من گم شدم من میرو
 مرد باید گیر داز افسانه پسند
 تا ز گم گشتن ترا نبود هر اس
 آنگینه راز گوهر و اشتناس
 جزو میکده گوهری آری بدست
 آنگینه شد سیه چون پر زراع
 نزد بان دارد بخورشید بلند
 پس سجاک افتد تگنون گشته مرش
 رشته افکنده سوئی خاکیان
 پس بر آتا بارگاه آفتاب

ز آسمان پشمیه آواز است دهد

فلسفی از خاک پرواز است دهد

این زدورت ره نماید سوی جان

وان بخواند خود ترا از کوی جان

هر چه در من هست ناخوب در منم

آن همه را من یکے بهره کنم

بهره دیگر کنم هر خوب و خوشش

که بجان من فتاده پرتوشش

پس دو نیمه می کنم هستی خود

نیمه نیکویی و دیگر نیمه بد

نیمه نیکو همه ازان تست

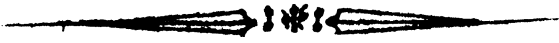
نیمه بد شد بنام من درت

هر چه نیکو در ترا زویت کنم

هر چه بد در گرون خود انگم

ز آنکه تو خوبی و خوبان ساز است

هر چه خوب و دلکش است و جانفز است

نظم عربي

تسرلت من دالى بضروبوس كانى بجسمى من قروح كريمة طلت بسقى فى عناء مبرج الح على الدهر شرا و غلظة وليلى خدارى بهيم سدوله بتاريج اسقام تروح وتغدى وقالى الرزايا عندا خرى كانها وكيف مناص من خطوب طوارق واين محيص من سهام سليده وما الناس الا مثل فرج و شطيه	والبسفى دهوى اضربوس قد انتشبت اظفار ورد لهور واصبحت منه فى عذاب بييس فيا لك من دهر شرير شرير منوط بيوم قمطرير عبوس درا كانما البقت لنا من لبيس على جبر او تهدي بجسييس لتساورنا وما لها من جسييس مقدرة بنا لها للنفوس سيهدى يوما كالحصيد الييس
---	--

فما غانم الا كاخرا ثب

وما اهل الا كمثل بيوس

كالشمس بازغة بوسط سماء

ياخير من ييسمو الى العلياء

اورشة عن سفينة الآبائ	قد كنت قد ما للعالى ساميا
فلقد نشأت بعزة تقساء	فلبين سموت الى المكارم والعل
اوليستهل البرق باللا لاء	لا غرو نضل السيف ان يك صفا
دلانت برق لامع بذ كاء	فلانت بالعزيمات سيف صام
لو لم تصنها اذنت بفناء	لاذت بجانبك العلوم فانها
عوصاتما كسما بق البسلاء	قد انحلت ارض العلوم واطمحت
صوب الربيع بديمة هطلاء	فجعلت تمطرها بسمع واكف
متهززة بغضونها الخضراء	فريت رياض العلم منك وانبتت
في كل بكرتنا وكل عشاء	فلا سالن الله طول بقاء يكم
من خير ما وجد وامن الاسماء	واهندنكم بما اعطيتم
فلصرت شمس العلم والعلماء	ان كان تلك الشمس شمس سماها

اذانت شمس العلوم سماؤكم

فالشمس شمسي والسما سماؤى

۴- جنوری ۱۹۰۳ء

مردم چنبن بود چو بود برنا	یکمبند مست بوده ام و شیدا
در شیوه سخن چو بدم شیوا	از ہرزہ پر نمودہ یکے دفتر
وز چشم و ابروان و رخ زیبا	بر لب مرا سخن ز می زنگین
کین راہ را منسراخ بود پینا	از کثرے و دروغ بسی گفتم
در چشم خویش متن کندم رسوا	زان گفتہا کنون چو ہی بینم
جز سوئے راستی زود دانا	جز راستی کنون نبود راہم
گوئی بہ تیغ تیز بود مانا	این راہ سخت باشد و بن ریک
این بسکہ من ہی برم تنہا	از ہر وان برو نبود ابوہ
وز چپ و راست کس نبود ہیا	از پیش و پس کسی نبود ہراہ
خود بشنویم و خود بکشیم آوا	کس ہمزبان چو نیست بمانا چار
بہر چہ آوری تو چنبن کالا	گویند نار و ا بودت گفتار
چون خود کسی بد و نکند پروا	زین گفتہ بلند چہ برداری
دارند چشم بنزد دل بینا	جز نیک و تن کہ مرد ہشیوارند
روی سخن با دوست نہ با غوغا	آرے اگر یکیت ز ہشیاران

من پست گفت خود نکتم هرگز	تا نرخی او جهان بکشد بالا
هم خوشی این جهان نه چنین ماند	زام روز بهتر بودش فردا
یزدان چو راست راز کج هم بود	هم او جدا کند گمرازی مینا
از گوهر سخن که بمن بخشید	در سینه ام نهاد یکی دریا
از بازوئی خودم بود این گنج	دارم سپاس ایزد بے ممتا
از ایزد است یاد ریم ورنه	بے یاربس مرا چه بود یارا
باد از سپاس او دهنم شیرین	تا باشدم زبان بدهن گویا

یکم جنوری سنه ۱۹۰۳ء

بکشائے بامدادان مرغان را	بگذار خواجگاه و شبستان را
بیرون خرام و چرخ وزین بنگر	بگذار سربیا لین نادان
باری پرس از دل دانشخواه	کز پرش سست مایه سخندان
زیبا که کرد دیده حساکی را	ایوان که بر فرشته کیوان را
آویخته که خوش پروین را	افراخته که طارم گردان را
خورشید را که زرین ساغر داد	مه را که داد سیمین پگان را
دست که بست این همه پیکر ما	پیرا که کرد این همه پنهان را

آموودانه دانه شبنم را
 نشانه که کردگیسوی سنبل را
 بویا که کردیاسمن و گل را
 بر جانوران که دوز و موئینه
 نغفه که داد روی رنگین را
 از چند دانه که بخاکش داد
 این کشت از گرفته سسر برزد
 زن خوشهها که دهقان ^{افشاند}
 از دانه گیاه گل و میوه
 بروی زمرغ و مردم و دام و دود
 تا چند کس شمارد این بخشش
 پیود نتوان آب دریا را
 گیهان زمهرودانش آبادست
 گیهان نشانه ایست گیهان بان
 اسے آنکه چشم بازو نمی بینی

بگاشت رنگ رنگ گلستان را
 غازه که بست روی ضمیران را
 گویا که کرد بلسبل خوشخوان را
 بر مرغکان که پوشد خفتان را
 نافه که داد آهوی س میدان را
 که گرد کرد خرمن و دهقان را
 بروی گماشت ابرو باران را
 صد خوشه چین پر آرد دامان را
 که گسترید پهن چنین خوان را
 مهر که بر نشاند ه مهان را
 بخشیدنی بے مرد بیان را
 نتوان شمرد در یک بیابان را
 باری که کرد آباد ویران را
 بازیچه تاندانی گیهان را
 اینمایه مهرودانش نردان را

از میزبان پر سے و برخواستش
 آزار سخت در تو بن افگند است
 در دیده کشش تو سره و انانی
 تن پروریت کارش از ریت
 بر جان تنست همچو کی زندان
 گر ہم نبرد رستم دستا نے
 یا گر جهان سام نریمان نے
 گر خود بچنگ خاری خار ارا
 چون آمد استخوان ترا سابد
 این مرگ چون پلی ست از مہر اس
 ز انسوی پل نشین جاوید است
 ز می آفرید گارت چون راه ست
 بگسل ازین سر اسے سنجی دل
 ہستی تو آفسریدہ پر در وہ
 اشک از دو چشم و خوی زد و رخ افشان

ہر روز بشکنی تو ہی نان را
 اندیشہ کرد باید درمان را
 وز مغز نشوی خواب پریشان را
 از بہر جان چس کردی سلمان را
 روزے شکست باید زندان را
 گیتی فشر در رستم ستان را
 گیتی بخورد سام نریمان را
 و ر خود بدندان خالی ستان را
 چون مرگ بر تو خاید دندان را
 پالغز ہا بروست ہر اسان را
 آرمی نشین است ہمین جان را
 با اوت بست باید پیمان را
 دشوار چند گیری آسان را
 پیرو وہ دار سر نہ فرمان را
 بر خاک مال روے پشیمان را

امروز خورد در پنج و پیشیمانی . ورنه خوری در پنج فراوان را

۸- جنوری ۱۹۰۳ء

در جهان خوابگاه نتوان کرد	خواب بر راه و سپاه نتوان کرد
روز پیری و امید سر بردار	خواب خوش در پگاه نتوان کرد
از مه و سال خود شمار بگیر	رایگان سال و ماه نتوان کرد
هر چه در خورد کردن است بکن	خه توان کرد و خواه نتوان کرد
مرد بے دستگه کن کاری	انچه با یک سپاه نتوان کرد
انچه با یک سخن توان کردن	با هزاران سپاه نتوان کرد
کار از بجز کار باید کرد	از پے واه واه نتوان کرد
کز پے واه واه نادانان	زندگانی تباه نتوان کرد
پس دیوار هم نشاید کرد	انچه در پیشگاه نتوان کرد
داوری گرنخویشتن دارے	دوستان را گواه نتوان کرد
با هر آنکس که بر تو خود را بست	دوستی خوا محواه نتوان کرد
هر که نادان و خویشتن بین است	هرگز نش رو بر راه نتوان کرد
مرد آزاده را که شاه خود او است	بنده بادشاه نتوان کرد

بسز بدرگاه ایزد کیست   پشت خود را دو تانه نتوان کرد

۱۱- جنوری ۱۹۰۳ء

ایبجهان دیو لیست یا پیتاره	سخت تر زو نیست مردم خواره
کودکان دارد در آغوش و پشت	زاستخوان دمی شان پشتاره
هر کرامی پرورد خود می خورد	دایه که دید کودک خواره
چشم پائین بین همی بند بگور	هر کرا بینی تو در گهواره
کوز پشت وز درد بنمایم	سر و بالائی و گل خواره
آن کرا بینی تو بر تخت شاهی	بنیمش از خان دمان آواره
رو بجاک پست پاری در سهند	هر که دارد ز آهن ورد باره
هر که آمد بنیمش از رفتگان	کامدن باشد ز رفتن پاره
ایبجهان ماند بر بخوری سخت	و ایبجهان دیگر گشتش چاره
چون جهان بلا هست انجامی شکر	می نیارم زد بر و پیغاره

می شکیم اندرین چاه سیاه
چون درخشند بر سرم استاره

۱۵- جنوری سنہ ۱۹۰۳ء

بنگراند ز جهان بزرگ ننگاہ	تا بدانی سپید راز سپاہ
در نکویان نہفتہ بد باشند	در بدان ہنم نکو بود گنگاہ
ای بسا ماہر وے تیرہ درون	وی بسا تیرہ روی دل چون ماہ
ای بسے زند پارا جسامہ	وی بسا پار سائی زند کلاہ
ای بسا پر گداز فیہ سچدان	وی بسا لب خموش کار آگاہ
ای بسا رہ شناس گوشہ نشین	وی بسا رہتہاے خود گمراہ
ای بسا لنگ لنگ وہم در پیش	دی بسا پوی پوی و ہم بیگاہ
ای بسا نوشتن بدتر از سر نویس	وی بسا گوہ و کتر از پر کاہ
ای بسا در و مند خندان روی	دی بسا تندرست برب آہ
ای بسا شہر یار و دست تہی	دی بسا بینواے و شاہنشاہ
ای بسا دوست روی دشمن دل	دی بسا زشت گوئے نیکو خواہ
آب در زیر کاہ ہست بسی	من سخن بر تو مسیکم کوتاہ

گام آہستہ دار و راہ بسین

مانہ پایت فتد ز راہ بچاہ

کہ جہان را تو فراگیری از گنجبانی
 تو ہم از پرخ و ہم از خست و ابالاتی
 تو بیا لائے پہری کہ نمی فرسائی
 ہمہ در گردش پرگار تو پا بر حسابی
 کس در گون نکند ہرچہ تو میفرمائی
 پیش ہشیار و لان چہرہ ہی بکشائی
 تا پدیدارے تو مست ز بس پیدائی

اسے خرد تا چہ فراخی و چہ با پہنائی
 بجز اختر را ہر چند بلند نیست مگر
 ہرچہ در زیر پہرست ہی فرساید
 ہرچہ از تاف زمین باشد تا پشت پہر
 زیر و بالا نشود ہرچہ تو می اندیشی
 گرچہ از دیدہ نادانان رخ پوشیدی
 ہمچو خورشید کہ بر شب سپرہ پنهان باشد

آخری درج شدہ تاریخ پر یہ کتاب مستعار
لی گئی تھی مقررہ مدت سے زیادہ رکھنے کی
صورت میں ایک آنہ یومیہ دیرانہ لیا جائے گا۔

کتبخانه

جامعہ کمالیہ

۱۔ اراکین مجلس اعلیٰ مجلس نظامیہ
مجلس شہادت ضابطہ پنجم
۲۔ اساتذہ جامعہ عثمانیہ
۳۔ اراکین دارالاجوبہ
۴۔ طلبہ نین جسر مشہور
۵۔ طلبہ مدرسہ کمالیہ
۶۔ طلبہ مدرسہ اسلامیہ
۷۔ طلبہ مدرسہ کمالیہ
۸۔ طلبہ مدرسہ اسلامیہ
۹۔ طلبہ مدرسہ کمالیہ
۱۰۔ طلبہ مدرسہ اسلامیہ

۱۱۔ طلبہ مدرسہ اسلامیہ
۱۲۔ طلبہ مدرسہ کمالیہ
۱۳۔ طلبہ مدرسہ اسلامیہ
۱۴۔ طلبہ مدرسہ کمالیہ
۱۵۔ طلبہ مدرسہ اسلامیہ
۱۶۔ طلبہ مدرسہ کمالیہ
۱۷۔ طلبہ مدرسہ اسلامیہ
۱۸۔ طلبہ مدرسہ کمالیہ
۱۹۔ طلبہ مدرسہ اسلامیہ
۲۰۔ طلبہ مدرسہ کمالیہ

۲۱۔ طلبہ مدرسہ اسلامیہ
۲۲۔ طلبہ مدرسہ کمالیہ
۲۳۔ طلبہ مدرسہ اسلامیہ
۲۴۔ طلبہ مدرسہ کمالیہ
۲۵۔ طلبہ مدرسہ اسلامیہ
۲۶۔ طلبہ مدرسہ کمالیہ
۲۷۔ طلبہ مدرسہ اسلامیہ
۲۸۔ طلبہ مدرسہ کمالیہ
۲۹۔ طلبہ مدرسہ اسلامیہ
۳۰۔ طلبہ مدرسہ کمالیہ

